

MEMORANDUM AZ EGYETEMI LEVÉLTÁR SZÜKSÉGESSÉGÉRŐL: KIVONAT A MAGYAR FELSŐOKTATÁSI LEVÉLTÁRI SZÖVETSÉG KONFERENCIA ELŐADÁSAIBÓL (2008–2012)

MEMORANDUM FOR THE NECESSITY OF THE UNIVERSITY ARCHIVE: EXTRACTS FROM THE PRESENTATIONS AT THE CONFERENCES OF THE ASSOCIATION OF THE HUNGARIAN HIGHER EDUCATION ARCHIVES (2008–2012). The author reported on the development of the documents during the history of the University of Debrecen at several conferences, emphasizing the fact that among all the Hungarian higher education institutions, the one in Debrecen has no separate archive. After a short retrospect, the present status of the document management at the University of Debrecen is introduced showing an odd picture of the situation since the document collections, although following the rules of the archive maintenance, are still scattered in separate locations. Parts of the collections can be found in the Hajdú-Bihar County Archive, in the Central Archive and in the University Library. The review written in favour of a unified archive introduces the main subject units of the collections.

Az egyetemi levéltár létrejöttének körülményei

Az Egyetemi Levéltár létrehozásának gondolata nem új keletű probléma a Debreceni Egyetem életében. Időről időre mindig a felszínre kerül. A Művelődésügyi Minisztérium Dr. Rapcsák András rektornak címzett 51.894/1971. X. számú 1971. évi leirata szerint a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának a levéltári anyag védelméről és a levéltárakról szóló 1969. évi 27. számú törvényerejű rendeletében, illetőleg az annak végrehajtása tárgyában kiadott 30/1969./IX.2./ számú kormányrendelet 17. §-ban foglalt felhatalmazás alapján a Kossuth Lajos Tudományegyetem által fenntartott *irattárat* a „Kossuth Lajos Tudományegyetem Levéltára” elnevezéssel *szaklevéltárrá* nyilvánították.

Az 1971-ben megalapított szaklevéltár illetékességi körébe – az említett kormányrendelet 13. §-a alapján – a következő iratképző szervek tartoztak: a Kossuth Lajos Tudományegyetem Rektori Hivatala, dékáni hivatalai, Questori Hivatala, Gazdasági Hivatala, a KLTE Tanárképző Intézete, a KLTE Könyvtára, Gyakorló Gimnáziuma, Általános Iskolája és a kollégiumok.

A levéltár a 30/1969./IX.2./ számú kormányrendelet értelmében jogosult olyan személyek történeti értékű saját iratainak átvételére, illetve gyűjtésére is, akik irataikat ajándék, adomány, letét gyanánt vagy megvételre felajánlják a levéltárnak. A levéltár az általa őrzött levéltári anyag szakszerű kezelésén és feldolgozásán kívül köteles az illetékességi körébe utalt iratképző szervek iratkezelésével kapcsolatos, s a hatályos levéltári

jogszabályok értelmében e vonatkozásban reá háruló feladatokat is ellátni. Az Egyetem vezetősége a levéltár vezetésével, ideiglenes jelleggel Baranyi Béla okleveles középiskolai tanárt bízta meg 1971. augusztus 24-én.

A szaklevéltár létesítését a Kossuth Lajos Tudományegyetemen dr. Kónya István rektorhelyettes kezdeményezte a Művelődésügyi Minisztérium Levéltári Igazgatóság vezetőjének, dr. Varga Jánosnak, 1971. augusztus 5-én írt felterjesztésében. Ebben hivatkozással a 30/1969./IX.2./ számú kormányrendelet 17. §-nak 12. bekezdésére a rektorhelyettes kéri, hogy a Kossuth Lajos Tudományegyetem levéltári anyagát, amelyet a Művelődésügyi Minisztérium Levéltári Osztálya a Debreceni Állami Levéltár őrizetéből visszaadott az egyetemnek, továbbra is az egyetem kezelésében meghagyni és *szaklevéltárrá nyilvánítani* szíveskedjék. A továbbiakban a rektorhelyettes a létesítendő szaklevéltárra vonatkozólag négy pontban foglalta össze javaslatát. **1. A levéltári anyag mennyiségét és jellegét** illetően leírta, hogy több mint 70 folyóméter terjedelmű, könyvtári vaspolcokon, tömören van elhelyezve. Jellege: felsőoktatási intézmény levéltára, melynek anyaga magában foglalja egyetemünk iratképző szerveinek ügyintézéséből származó iratanyagát az egyetem alapításától (1913) 1945-ig. **2. A levéltár gyűjtőkörébe tartoznak** az iratképző szervek ügyintézése során keletkezett 15 évnél régebbi ügyiratok. **3. A szaklevéltár létesítésének indokai** között hivatkozik arra, hogy egyetemünkön rendszeresen folynak *intézménytörténeti, oktatás- és tudománytörténeti kutatások*, amelyeknek legfőbb dokumentumbázisa éppen az egyetemi szaklevéltár. Nemcsak saját kutatóink számára fontos az anyag saját kézben való tartása, hanem a külső kutatók számára is, akik egyetemünk történetére vonatkozó levéltári anyagot használnak. Időnként az élő hivatali gyakorlatban is szükségessé válhat a régi iratanyag tanulmányozása és használata. **4. A szaklevéltár működési feltételeit** a következőképpen biztosítja a rektorhelyettes: Az egyetemi szaklevéltár mint *önálló szervezeti egység* az egyetem rektorának közvetlen irányítása alatt működik, aki ezzel a jogkörrel a tudományos rektorhelyettest bízta meg. A szaklevéltár vezetésével egy főállású levéltárost bíz meg, aki rendelkezik levéltári szakképzettséggel.

Dr. Kónya István rektorhelyettes kijelölte a főépületben a levéltár végleges elhelyezésére szolgáló helyiséget is, ugyanakkor kérte annak szíves tudomásulvételét, hogy a levéltári anyag „jelenlegi helyén, az Egyetemi Könyvtárnak a korszerű raktározás minden kívánalmának megfelelő raktárhelyiségében maradjon” ideiglenesen. Ígéretet tett továbbá arra, hogy a levéltári vaspolcokat, dróthálós vasajtókkal elrekesztik a könyvraktár többi részétől. Az ideiglenes elhelyezés időtartamára a levéltári anyag olvasói használatát helyben, a könyvtár kutatótermében biztosították felügyelet és átadási napló alkalmazása mellett. Ezen indokok alapján kérte a rektorhelyettes az egyetemi szaklevéltár felállítását és a megbízott vezető személyére vonatkozó előterjesztése jóváhagyását.

E történeti visszatekintés után rátérünk a Debreceni Egyetem iratkezelése jelenlegi helyzetének bemutatására, amely kissé felemás képet mutat. Jelenleg egyetemi irattári dokumentumaink, elhelyezésüket tekintve – a levéltári szabályzatoknak ugyan megfelelően –, de mégis széttagolva, különböző helyszíneken lelhetők fel. Találunk irat-

anyagot a Hajdú-Bihar Megyei Levéltárban /a Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Megyei Levéltárában/, a Központi Irattárban /Medipost Kft./ és jelentős állománnyal rendelkezik az Egyetemi Könyvtár Kézirattára.

A Debreceni Egyetem iratkezelése

Ebben a fejezetben a Debreceni Egyetem Központi Irattár-üzemeltetésével megbízott ügyvezető igazgató, Fedics János /Medipost Kft./ konferencia-előadásaira¹ alapozva ismertetem egyetemünk jelenlegi iratkezelési gyakorlatát. Egyetemünkön a Rektori Hivatal jóvoltából szinte évenkénti rendszerességgel kerülnek megrendezésre iratkezelési fórumok, ahol szakmai előadások keretében lehetőség nyílik a legfrissebb hivatali gyakorlat megismerésére. Kiemelt jelentőségű volt a „100 esztendő a Debreceni Egyetem iratkezelésében” című 2012. november 27-én, az Aulában tartott Iratkezelési Fórum, amely illeszkedett a Centenárium jubileumi év rendezvényeihez.

A magyar felsőoktatásban végbemenő integrációs folyamatok eredményeként 2000. január 1-jével létrejött a város egyik legtekintélyesebb, legbonyolultabb szervezete, a Debreceni Egyetem. A Debreceni Egyetem 2000. január 1-jén öt egyetemi és három főiskolai karral, továbbá két önálló intézettel kezdte meg működését. A törvényi szabályozás lehetőségeivel élve a Debreceni Egyetem Orvos- és Egészségtudományi Centrumot, valamint Agrártudományi Centrumot hozott létre. 2002-ben megalakult az Agrárgazdasági és Vidékfejlesztési Kar, 2003-ban létrehozták a Tudományegyetemi Karok költségvetési tervezési egységet, ebben az évben alakult meg a Fogorvostudományi Kar, a Gyógyszerésztudományi Kar és az Állam- és Jogtudományi Kar. 2004-ben jött létre az Informatikai Kar. A közvetlen rektori irányítás alá tartozó Központi Egységek (KE): az Agrár- és Műszaki Tudományok Centruma (AMTC), az Orvos- és Egészségtudományi Centrum (OEC) és a Tudományegyetemi Karok (TEK).

Az integrált Debreceni Egyetem egyik legfontosabb ügyviteli feladata az *egységes iratkezelés kialakítása* volt, amely megfelelt az egyesült intézményben folyó rendkívül széles körű tevékenységnek. Az iratkezelés változása szükségszerű volt, hiszen a jogelőd intézmények eltérő szabályok szerint végezték az iratkezelést. Az első, egységes szabályozást 2002. évben fogadta el az Egyetemi Tanács. 2004-től kezdődően az egyetemen végzett iratkezelési tevékenység kiemelt figyelmet kapott. 2005. évben a karok és centrumok munkatársainak bevonásával *új Iratkezelési Szabályzat készült*. A Rektori Hivatal megbízásából fejlesztett elektronikus iktatóprogram használatát a Debreceni Egyetem Iratkezelési Szabályzata is rögzítette. Az egyetem 2006. január 1-jével vezette be az elektronikus iratkezelést a Rektori Hivatal saját fejlesztésű „Papyrus” ügyiratke-

¹ FEDICS JÁNOS, *A Debreceni Egyetem iratkezelése, irattáraink*, A Magyar Felsőoktatási Levéltári Szövetség 2008. június 19-i konferencia-előadása, DE; FEDICS JÁNOS, *A Debreceni Egyetem Iratkezelési Szabályzatának változásairól és annak hatásairól*, Iratkezelési Fórum, DE, Aula, 2009. január 20.

zelő programjának segítségével. Az iratkezeléshez szükséges szakképzett személyi háttér biztosítása érdekében a Rektori Hivatal OKJ-s iratkezelési és irattárosi tanfolyamokat szervezett az egyetemen iktatást végző munkatársak részére. A Rektori Hivatal 2007 elején tájékozódott a minősített iratkezelő rendszerekről. Több cég bemutatóját is megtekintette, illetve tapasztalatcserét folytatott a referencialhelyeikkel is. Az előnyök és hátrányok megvizsgálását követően az egyetem vezetése úgy határozott, hogy a Rektori Hivatal saját szoftverét fejleszti tovább. A sikeres akkreditáció érdekében a főtitkár vezetésével munkacsoport jött létre, melynek rendszergazda, fejlesztő informatikus, irattáros és jogász tagja volt. Az ügyiratkezelési munkacsoport tevékenységének köszönhetően az egyetem három centrumában 2008 februárjában bevezetésre került az akkreditált „Papyrus” Ügyiratkezelő Rendszer.

A felsőoktatási intézmények közül így egyedülálló módon a Debreceni Egyetem akkreditáltatta saját fejlesztésű iratkezelési programját. A további fejlesztéseknek köszönhetően a rendszer 2009. január 1-jétől teljes körű tanúsítvánnyal rendelkezik. Az egyetem azóta is kiemelt figyelmet fordít az elektronikus adminisztráció megvalósítására, melynek alapja az elektronikus ügyiratkezelés. A Magyar Országos Levéltár példakéntüknek nevezte a Debreceni Egyetem iratkezelését.

A Debreceni Egyetem irattárai

Agrár- és Gazdálkodástudományok Centruma (AGTC)

A Debreceni Agrártudományi Egyetem, illetve a jogelőd intézmények 1867–1972 évek közötti maradandó történeti értékű iratanyaga a Hajdú-Bihar Megyei Levéltárban található: az 1867–1945 közötti időszakból 9,4 iratpolc-folyóméter, az 1953–1972 közötti időszakból 12,8 iratpolc-folyóméter anyag. Az Agrártudományi Egyetem 1973–2012 évek közötti iratanyaga, amely kb. 114 iratpolc-folyóméter, a Böszörményi úti Campuson kutatható. Itt őrzik az 1958–1992 közötti időszak eseményeinek fotóit is, amely kb. 20 dobozt jelent. E fotóanyag egy része digitalizálva van. Az iratanyag rendezett állapotban van, a visszakeresés biztosított. Az AGTC Centrumelnöki Hivatal irattára 2006-ban volt felújítva. Az itt elhelyezett iratanyag állapota megfelelő.

Rektori Hivatal

A Debreceni Egyetem Rektori Hivatalának irattárában az 1950-2003 közötti időszakból 140 iratpolc-folyóméter anyag található. Az 1950 előtti maradandó történeti értékű iratanyag egy része a Hajdú-Bihar Megyei Levéltárban, a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Kézirattárában kapott elhelyezést, valamint a Debreceni Egyetem

Orvos- és Egészségtudományi Centrum Centrumelnöki Hivatal gondozásában van. A Rectori Hivatal irattára 2007 tavaszán volt rendezve. A felújítással egybekötött rendezés során az irattári segédletek is kialakításra kerültek: gyarapodási, törlési, kölcsönzési naplók, raktári jegyzék és topográfia. Ezek az elkészült segédletek elektronikus formában is rendelkezésre állnak. Az irattár eredeti rendjét megtartva külön sorozatot képez néhány irattípus: a pályázatokkal kapcsolatos, a doktori eljárással, illetve a nemzetközi kapcsolatokkal összefüggő iratok. Az iratanyag állapota megfelelő, a teljes anyag új iratborítást kapott.

Tudományegyetemi Karok (TEK)

A 2007. év elején kezdődött el a Tudományegyetemi Karok, a TEK iratanyagának felmérése. A felmérés kiterjedt, többek között, a nyilvántartások, segédletek használatára, az iktatott és egyéb módon nyilvántartásba vett iratok gyarapodásának mértékére, a másolatok és az irattükröződések mennyiségére. A TEK iratanyaga kb. 2550 iratpolc-folyóméter. Az évenkénti gyarapodás mértéke kb. 4–6 %. Jelenleg az iratanyag tárolása minden esetben a szervezeti egységeknél történik. A központi TEK szintű irattár létrehozásának terve elkészült. A 2007. évtől kezdve a Tudományegyetemi Karok, a TEK keretén belül sor került a Gazdasági Igazgatóság, a Műszaki Igazgatóság és a Logisztikai Osztály irattárainak rendezésére, amely összesen kb. 300 iratfolyóméter anyagot jelent. Ez magában foglalja a DE TEK Műszaki Igazgatóság operatív irattárát és műszaki tervtárát is.

Orvos- és Egészségtudományi Centrum (OEC)

Az Orvos- és Egészségtudományi Centrum (OEC) Centrumelnöki Hivatalának iratanyaga az 1920 évektől napjainkig három helyszínen található. A teljes iratmennyiség közel 230 iratpolc-folyóméter. A feldolgozás 2006. év elején kezdődött el. Az első ütemben 85 iratfolyóméter anyag került feldolgozásra, melynek évköre 1997–2007. A Nemzeti Fejlesztési Terv keretében az „Augusztá-programhoz” tartozó klinikák betegdokumentációjának kezelése a következő szervezeti egységekben történik: a II. számú Sebészeti Klinikán (235 ifm.), a III. számú Belgyógyászati Klinikán (640 ifm.), a Kardiológiai és Szívsebészeti Központban (583 ifm.), a Tüdőgyógyászati Klinikán (358 ifm.), a Neurológiai Klinikán (443 ifm.), a Szülészeti és Nőgyógyászati Klinikán (420 ifm.) és az Urológiai Klinikán (107 ifm.). Az Orvos- és Egészségtudományi Centrum (OEC) központi irattárában tárolt és feldolgozott egyéb fondok: a DE OEC Gazdasági Igazgatóság, a DE Gazdasági Főigazgatóság és a DE OEC Centrumelnöki Hivatal iratai. Ez összesen kb. 1391 iratpolc-folyóméter anyagot jelent.

Az Egyetemi Könyvtár Kézirattára

A Debreceni Egyetemi Könyvtár kétéves előkészítő munka után, 1918 májusában nyitotta meg kapuit az olvasók előtt. Hosszas tárgyalások, egyeztetések előzték meg könyvtárunk alapítását, hiszen a Református Kollégiumban gazdag és nagyhírű könyvtár működött, a tudományos igényeknek megfelelő gyűjteménnyel és kéziratarral. Talán ez a körülmény ad magyarázatot arra, hogy három évtizeden át 1918-tól miért nem folyt kéziratári tevékenység könyvtárunkban. Így kézirat-feldolgozásról sem beszélhetünk a könyvtár keretein belül 1945 előtt. 1955-ben, néhány évvel azután, hogy könyvtárunk a hazai kötelespéldányok második teljes körű gyűjtőhelyévé vált, lehetőség nyílt arra, hogy a könyvtáron belül új szervezeti és gyűjteményi egységek alakuljanak. A már működő Bibliográfiai Osztályon készítették el a tervet a Kézirattár létrehozására. Az akkor készített működési leírás – módosításokkal ugyan –, de ma is lényegében érvényes.

Kézirattári gyűjteményünk alapját több, különböző forrásból származó kéziratok állomány képezte. Ide kerültek a korábban tanszéki kezelésben volt tanári szakdolgozatok, pályamunkák és doktori disszertációk. Egyes professzori hagyatékok, amelyekből személyi fondokat képeztünk. A kéziratári különgyűjtemény gyarapodásához hozzájárult, hogy az *Emlékkönyvtár* anyagának gyűjtése során a megkeresett professzorok, tanárok közül többen felajánlották saját kézírataikat kéziratárunk számára. Ide kerültek a Csokonai Színház színműtárából a kéziratok kották, zenés és prózai művek szövegeknyvei, szerepkiírásai. Ez igen jelentős mennyiségű kézirat színháztörténeti dokumentumot jelent. A Népkönyvtári Elosztóközpont debreceni raktárából a nemzeti tulajdonba vett könyvtári állományból a Debreceni Egyetemi Könyvtárnak is – az Országos Széchényi Könyvtár után – előválogatási joga volt. Elődeink élve ezzel a joggal, a régi értékes könyvek mellett kéziratokat is válogattak, nem egyszer megmentettek a megsemmisüléstől. Talán elég utalni arra a megdöbbentő esetre, amikor a *Tisza-család geszti* kúriájának parkjában a sárból szedegették össze a kéziratokat és leveleket egykori munkatársaink.

1957. július 1-jétől a kéziratok beszerzésére az Egyetemi Könyvtár saját költségvetésében elkülönített, meghatározott összeget biztosít. Ezért ezt a dátumot tekintjük a Kézirattár hivatalos megalakulásának. Az 1950-es években még nagy összegnek számító 10 000 forintos költségvetési keretből így vásárlással is gyarapodhatott gyűjteményünk. Így vásároltuk meg, többek között, a nyugdíjazott Pálffy József hírlapszerkesztő sajtótörténeti munkáit és Sőregi János, a Déri Múzeum volt igazgatójának feljegyzéseit, naplóit, helytörténeti tanulmányait. Ezek igen jelentős kortörténeti értékkel bíró dokumentumok.

Kezdetben a kéziratok leltározását és feldolgozását Módos László vezetésével a Bibliográfiai Osztály munkatársai végezték. A színháztörténeti állományt külső szakértőként Pukánszky Kádár Jolán rendezte, katalogizálta. Módos László 1957-től 1959-ig vezette a kéziratárát. Módos László távozása után a Kézirattár gondozója Lengyel Imre

főmunkatárs lett, aki 1960-tól 1970-ig volt kéziratár. *Lengyel Imre* kutatóember lévén egyes kéziratok, kéziregységek tudományos elemzésére, publikálására is vállalkozott. 1971-től *Korompai Gáborné dr.* – hivatali elődöm – kapott megbízást a Kézirattár kezelésére 2006-ig. *Jómagam, dr. Juha Enikő* 2006 szeptemberétől gondozom az állományt. Nagyrabecsült hivatali elődeim útmutatásai alapján, a kialakult keretekben igyekeztem fejleszteni, gondozni a gyűjteményt. Mindenek előtt az egyetemi vonatkozású egyetemtörténeti dokumentumok gyűjtését helyezem előtérbe. Ennek köszönhetően ma már gazdag *Egyetemtörténeti Gyűjteménnyel* rendelkezik kéziratárunk. Kiemelt feladatnak tekintem az egyetem történetéhez kapcsolódó írott források, a múlt jeles személyiségeit megőrkítő képi ábrázolások és tárgyi emlékek gyűjtését.

Kéziratárunkban az egyetemünk *első korszakára* (1912–1944) vonatkozóan írott források és képi dokumentumok széles köre áll rendelkezésünkre, tárgyi emlékek viszont alig találhatók. Az egyetemi évkönyvek 1942-ig folyamatosan megjelentek nyomtatott kötet formában, a II. világháború miatt azonban néhány évről ezek az összeállítások már nem kerülhettek nyomdába, de kéziratban fennmaradtak, amelyeket állományunkban őrzünk. (1943, 1944, 1945, 1946.) Egyetemünk első harminc esztendejének eseményeit albumokba rendezett fotógyűjtemény dokumentálja. A II. világháború utáni időszak eseményeinek áttekintése egyetemtörténeti szempontból már nehezebb feladat elé állítja a kutatót, erről az időszokról ugyanis alig maradtak fenn források, illetve kevés publikáció készült. Egyetemünk történetének fontosabb mozzanatait a háborút követő két évtizedre vonatkozóan lényegében sajtóforrásokból lehet feltárni. Kéziratárunkban őrzünk számos ilyen jellegű újságcikk-kivágást. Az 1970-es évektől nagyobb figyelmet kapott az egyetem életének dokumentálása, 1972-ben újra megindult az évkönyvek sorozata. Sok intézménytörténeti szempontból értékes dokumentummal gyarapodott állományunk, többek között az eredetileg szerzői ajándékpéldányokból fejlesztettük ki az *Egyetemi Emlékkönyvtárat*, amely oktatóink, kutatóink és dolgozóink tudományos publikációit tartalmazza. Ez az úgynevezett E-s jelzetű állományrész, amelyet folyamatosan bővítünk. Könyvtárunk megjelentette időről időre az egyetemünkön elfogadott *doktori értekezések jegyzékét*, megindította az egyetem *tudós tanárainak* munkásságát bemutató *személyi bibliográfiák* sorát. Ebből megjelent: Szabó István történész, Gunda Béla néprajztudós, Csűry Bálint nyelvész, Kéz Andor földrajztudós, Juhász Géza irodalomtörténész, Hankiss János romanista professzor, Bán Imre irodalomtörténész, Barta János irodalomtörténész, Kardos Pál irodalomtörténész, Julow Viktor irodalomtudós, Haraszty Árpád biológus, Bognár Rezső kémikus, Nánási Pál és Beck Mihály kémikus személyi bibliográfiája.

Az Egyetemi Könyvtár Kézirattára már korábban is gondozásba vett több egyetemtörténeti vonatkozású anyagot, s a jövőben is kész arra, hogy gyűjteményét tovább bővítse, s az irattár és a képgyűjtemény szakszerű rendezésével hozzáférhetővé tegye az állományt a kutatók számára. Egyetemtörténeti Gyűjteményünkre alapozva számos *kiállítást* is rendeztünk az Egyetemi Könyvtárban, különösen a tavalyi 2012-es cente-

náriumi jubileumi évben. Ilyen volt többek között a 2012. február 3-án nyílt „100 éves a Debreceni Egyetem” – egyetemtörténeti kiállítás a főépület harmadik emeleti kerengőjén. Célunk, hogy élővé, közkinccsé tegyük ezeket az értékeket.

KIMUTATÁS A DEBRECENI EGYETEM EGYETEMI ÉS NEMZETI KÖNYVTÁR KÉZIRATTÁRÁNAK GYŰJTEMÉNYÉRŐL

A kéziratár Egyetemtörténeti Gyűjteménye a következő *állományegységekből, fondokból áll*: a nyomtatott dokumentumok körébe tartozik az *Egyetemi Emlékkönyvtár*, amelyet eredetileg szerzői ajándékpéldányokból fejlesztettünk ki. Az Emlékkönyvtár egyetemünk oktatóinak, kutatóinak és dolgozóinak tudományos publikációit tartalmazza, valamint itt őrzünk az egyetemi, tanszéki kiadványokból 1–1 példányt, személyi, illetve intézményi fondokba rendezve. Az Emlékkönyvtárból említésre méltó, többek között Szabó István történész, Tankó Béla filozófus, Gaál László klasszika-filológia professzor, a Neveléstudományi Tanszék professzorai közül Jausz Béla, Kelemen László és Karácsony Sándor pedagógusok személyi fondja. Az Emlékkönyvtárat folyamatosan bővítjük, jelenleg 85 polcfolyóméter anyaggal rendelkezünk. Az egyetem történetéhez kapcsolódó *aprónyomtatványok* fondja az egyetemi tanárok gyászjelentéseit, meghívókat, képeslapokat, újságkivágatokat tartalmaz, kronológikus rendben. (25 polcfolyóméter).

A kézirat egyetemtörténeti forrásdokumentumok közé soroljuk az egyetem működésével összefüggő hivatalos iratokat: a kiadatlan évkönyvek kéziratait az 1918/19-es és 1920-as tanévről, valamint az 1943/44, 1944/45, 1945/46, 1946/47-es tan évekről. Ide tartoznak az egyes szervezeti egységek iratai, mint az Egyetemi Könyvtár irattára (163 polcfolyóméter); az Egyetemi Tanács Jegyzőkönyvei 1914–1989 (5 polcfolyóméter); Jegyzőkönyvek a KLTE Tanácsának üléseiről 1971–1988 (2 polcfolyóméter); Rektorválasztó ülések jegyzőkönyvei: 1915–1945 és Rectori Tanács határozatai: 1971–1991 (2 folyóméter); A Debreceni Magyar Királyi Tudományegyetem Tanrendje: 1914/15–1974/75 tanévre (3 folyóméter); a Jog és Államtudományi Kar iratai: Joghallgatók származási íve 1914/15–1948/49 és szigorlati vizsgák jegyzőkönyvei (25 folyóméter); a Nyári Egyetem iratai (26 folyóméter).

Kiemelt jelentőségű az egyetemünk *neves professzorainak kéziratok hagyatékát* tartalmazó, úgynevezett *Ms-jelzetű fond* (156 folyóméter). Számos *kiváló tanáregyéniségünk hagyatékát* őrizzük itt, ebben az Ms-jelzetű gyűjteményben. A földrajztudomány jelesei közül *Milleker Rezső*, *Márton Béla* és *Kádár László* hagyatékát őrizzük, a múlt történetének kutatói közül *Rugonfalvy Kiss István* és *Varga Zsigmond* történelemprofesszor kéziratait. A nyugati nyelvek tanárai közül *Hankiss János*, romanistaprofesszor, *Ország László*, az Angol Tanszék professzora és *Gárdonyi Sándor*, germanistaprofesszor hagyatéka került kéziratárunkba. Említésre méltók még *Zoványi Jenő* egyháztörténész, *Juhász Géza* irodalomtudós és *Balla Lajos* ókortörténész kéziratai. Más jeles szemé-

lyi fondokkal is büszkélkedhetünk: a debreceni írók közül *Oláh Gábor* kézírataival, képzőművészek közül *Senyei Oláh István* festő és grafikus hagyatékával. Ms-jelzetű kollekciónkat jelenleg 481 db kéziratári fond alkotja. Ezek a zömében professzori hagyatékok igen sokrétűek: publikált és publikálatlan műveik kézíratai, tudományos munkáik adatgyűjtései, hivatalos és magánlevelezések, oktatói tevékenységük irathozadéka, előadásvázlataik, jegyzeteik, dedikált különlenyomataik, marginális kézírásos bejegyzéseket tartalmazó kézikönyvek, kötetek. A professzorok hagyatékait *külön-külön személyi fondként* kezeljük, s a részletes állománynaplóban minden darabjukról tételes leírás készül. Hagyományos cédulakatalógusban tudunk keresni rájuk, amelyben egy-egy betűrendben találhatóak mindazok a személy- és helynevek, valamint tárgyszavak, amelyek a kéziratok tartalmához keresési szempontot adnak. Tulajdonképpen minden kézirat feldolgozásának szisztémája megegyezik a professzori hagyatékok feldolgozásának módszerével. Az utóbbi években elkezdjük számítógépes feldolgozásukat is, elsősorban a rektori tisztséget betöltött egyetemi tanáraink publikációi kerültek be a Debreceni Egyetem Digitális Archívumába, a DEA-ba, illetve a Publikációs Adatbázisba. A professzori hagyatékok nagy részét ajándékképpen kaptuk, kisebb hányada vásárlás útján került a kéziratár tulajdonába. A szerzeményezés módjától függetlenül mindig megállapodást kötünk a családdal a kéziratok hagyaték használati módját illetően. Az ajándékozó-örökös, illetve jogutód kívánságait, kikötéseit írásban rögzítjük, és az adott személyi fondhoz csatoljuk. Minden esetben szigorúan ügyelünk arra, hogy a használók betartsák ezeket a szerzői jogi előírásokat.

A kéziratár gyűjtőkörének regionális határt nem szabtuk, csak vásárlás esetén ragaszkodunk ahhoz, hogy a kézirat keletkezése vagy tárgya kapcsolódjék szűkebb pátriánkhoz: az egyetemünkhöz, Debrecen városához, ill. Hajdú-Bihar megyéhez. A kéziratok emlékek mellett nagy jelentőséget tulajdonítunk a *képes ábrázolások, fényképek gyűjtésének*. Elsősorban egyetemtörténeti és várostörténeti képek szerzeményezésére törekszünk. Itt őrizzük a Debreceni Magyar Királyi Tisza István Tudományegyetem kezdeti történetére vonatkozóan azt a fényképgyűjteményt, amely az egyetem hajdani tanácsjegyzőjének, *dr. Kiss Zsigmond*nak egykori tulajdona volt. A páratlan értékű képgyűjtemény 12 bőrkötéses albumban van elhelyezve, s az egyetem alapításától az 1940-es évekig készült fényképekből áll, az egyetem történetének kutatói számára felbecsülhetetlen értékű dokumentum. Megvásárlásához 1964-ben a Művelődésügyi Minisztérium engedélyét kellett kérnünk, mert a vásárlás értéke meghaladta a 10 000 Ft-ot, s magánosoknak ennél nagyobb összeget nem lehetett az előírások szerint kifizetni. Az albumokat özveggy Kiss Zsigmondnétól vásároltuk meg. A 12 kötetben összesen 2463 db fekete-fehér fénykép található, amelyeket digitalizáltunk, s a DEA-ban megtalálhatók.

Külön fondot képez a DS-jelzetű *Doktori disszertációk és Phd-értekezések gyűjteménye*, amely folyamatosan épülő gyűjteményrész (145 folyóméter), valamint a történeti értékkel bíró A-s jelzetű régi, 1920/1930-as évekbeli egyetemi szakdolgozatok és pályá-

munkák fondja (120 folyóméter). Az egyetemünkön megvédett és elfogadott doktori értekezések egy példányát – az egyetem doktori szabályzatának megfelelően – a Rektori Hivatal irányítja a kéziratárba megőrzésre.

Színháztörténeti gyűjteményünk a Debreceni Állandó Színház és utóda a debreceni Csokonai Színház színlapjait, szerepkiírásait, szöveggönyveit, kottákat, 19. századi színházi plakátokat tartalmaz (70 folyóméter). A Magyar Távirati Iroda régi nyomatos sajtóanyaga 10 folyóméter, Debrecen Megyei Jogú Város Közgyűléseinek Jegyzőkönyvei 25 folyóméter iratanyagot ölel fel állományunkban.

Kéziratárunk jelenleg az Egyetemi Könyvtár Kassai úti Társadalomtudományi Könyvtár épületében, tömörraktárban helyezkedik el és összesen kb. 914 polcfolyóméter levéltári anyaggal rendelkezik. Savmentes levéltári dobozokban tároljuk az anyagot, s gondoskodunk az állományvédelemről. Egyetemünk két világháború között képződött irattára, mint korábban említettük, hivatalos átadás útján került a Hajdú-Bihar Megyei Levéltárba. Gyűjteményünk ennek híjával is értékes és jelentős forrása az intézménytörténeti, várostörténeti és helytörténeti kutatásoknak.

Juha Enikő